

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС,
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

МАНДИЧЕВ Д. В.,
доктор юридичних наук,
суддя
(Господарський суд міста Києва)

УДК 347.962

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.4.15>

**ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ІНДИКАТОРІВ НЕВІДПОВІДНОСТІ СУДДІВ
(КАНДИДАТІВ НА ПОСАДУ СУДДІ)
КРИТЕРІЮ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (ЧАСТИНА I)**

У статті здійснено правовий аналіз індикаторів невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критерію незалежності. Зазначено, що під час використання поняття «добросовісність» у законодавстві України воно визначається та застосовується неоднозначно: як принцип діяльності державного службовця, як критерій призначення особи на посаду чи перебування на посаді, як вид перевірки (перевірка на добросовісність) тощо. Хоча поняття добросовісності в законодавстві не закріплено, та не зважаючи на філософські та морально-етичні різночитання у його визначенні органи державної влади змушені самостійно розробляти чинники, які визначали б відповідність особи, що претендує на зайняття посади або перебуває на посаді, критерію добросовісності. Водночас проведений аналіз нормативних актів показав, що викладені в них підходи до визначення чинників (індикаторів) критерію добросовісності суттєво різняться.

Досліджено окремі індикатори, що вказують на невідповідність судді критерію незалежності, визначені Громадською радою добросовісності у Індикаторах визначення невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям добросовісності та професійної етики, з метою визначення, чи забезпечує їх застосування прозорість та об'єктивність цієї процедури.

Констатовано, що аналіз навіть перших двох індикаторів, що вказують на невідповідність судді критерію незалежності, визначені Громадською радою добросовісності у Індикаторах визначення невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям добросовісності та професійної етики, переконує, що вони мають ряд серйозних недоліків, які надають підстави сумніватися у об'єктивності та прозорості процедури визначення відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям добросовісності та професійної етики. Спроба Громадської ради добросовісності розробити критерії добросовісності без визначення цього поняття в праві України, із застосуванням морально-етичних категорій, які мають тенденцію змінюватися з розвитком етики та моралі суспільства, є недосконалою. Прагнення «охопити все», застосування спірних чи невизначених понять, що не мають ні загальновизнаного правового, ні, навіть, морально-етичного усвідомлення, призвели до того, що процедура визначення відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям добросовісності та професійної етики дозволяє застосування суб'єктивістських оцінок, не надає вірних орієнтирів для визначення добросовісності суддів (кандидатів на посаду

суддів) та негативно впливає на прозорість процедури визначення його доброчесності.

Ключові слова: судді, індикатори, невідповідність критерію, доброчесність, критерій незалежності.

Mandychew D. V. Legal analysis of indicators of non-compliance of judges (candidates for the position of a judge) with independence criteria (part 1)

The article analyzes the legal indicators of non-compliance of judges (candidates for the Position of a Judge) with the criterion of independence. It is noted that the concept of integrity in the legislation of Ukraine is defined and applied ambiguously: as a principle of the civil servant, as a criterion for appointing a person to a position or holding office, as a type of inspection (integrity check), etc. Although the concept of integrity is not enshrined in law and despite the philosophical, moral, and ethical differences in its definition, public authorities are forced to independently develop factors that would determine the compliance of a person applying for a position or hold the office with the criteria of integrity. At the same time, the analysis of regulations showed that the approaches set out in them to determine the factors (indicators) of the criterion of integrity differ significantly.

Some indicators specifying the non-compliance of a judge with the criterion of independence, identified by the Public Integrity Council in the Indicators for Determining the Non-Compliance of Judges (candidates for the Position of a Judge) with Integrity and Professional Ethics Criteria, were examined to determine whether their application ensures transparency and objectivity.

It is stated that the analysis of even the first two indicators specifying the non-compliance of a judge with the independence criterion, defined by the Public Integrity Council in the Indicators for Determining Non-Compliance of Judges (candidates for the Position of a Judge) with Integrity and Professional Ethics, shows that they have a number of serious shortcomings that cast doubt on the objectivity and transparency of the procedure for determining a judge's (candidates) compliance with the criteria of integrity and professional ethics. The attempt of the Public Council of Integrity to develop criteria of integrity without defining this concept in the law of Ukraine, using moral and ethical categories that have tend to change with the development of ethics and morality of society, is imperfect. The desire to "cover everything", the use of controversial or vague concepts that have no generally accepted legal or even moral and ethical awareness, led to the fact that the procedure for determining the compliance of a judge (candidates for the Position of a Judge) with the criteria of integrity and professional ethics has become almost a mechanism that eliminates the "unfavorable" when the desire to achieve a "bright goal" is offset by the possibility of applying subjectivist assessments do not provide the right guidelines for determining the integrity of judges (candidates for the Position of a Judge) but create grounds for a subjective approach to assess the personality of the judge and adversely affects the transparency of the procedure for determining his integrity.

Key words: judges, indicators, non-compliance with the criteria, integrity, criteria of independence.

Вступ. За останні п'ять років у законодавстві України отримало значне розповсюдження використання поняття доброчесності. Незважаючи на те, що вперше воно застосовувалося ще в Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності», затвердженій указом Президента України від 11.09.2006 № 742 [1], широкого застосування цей термін набув з ухваленням законів України від 10.12.2015 № 889-VIII «Про державну службу» [2], від 02.06.2016 № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо

правосуддя» [3], від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції» [4], від 02.06.2016 № 1402-VIII «Про судоустрій та статус суддів» [5; 6], численних Етичних кодексів та Правил етичної поведінки (Кодекс етичної поведінки працівників Національного агентства з питань запобігання корупції, затверджений рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 17.05.2019 № 1381 [7], Правила поведінки працівника суду, затверджені рішенням Ради суддів України від 06.02.2009 № 33 (зі змінами і доповненнями внесеними згідно з рішенням Ради суддів від 24.12.2020 № 72) [8], Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджені наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158 [9] тощо), згідно з якими доброчесність визначається та застосовується неоднозначно – і як принцип діяльності державного службовця, і як критерій призначення особи на посаду чи перебування на посаді, і як вид перевірки (перевірка на доброчесність) тощо.

Враховуючи, що поняття доброчесності у законодавстві не закріплено, та зважаючи на філософські та морально-етичні різночитання у його визначенні (як зазначають С. Жуков [10, с. 34–37], А. Кладченко [11, с. 9–11], В. Ковальський [12], А. Кулібаба [13, с. 212–218], В. Писанець [14, с. 111–115], О. Сердюк, О. Мирна, І. Шупт [15, с. 67–69] та інші, доброчесність є неоднозначною категорією філософії та етики, яка не має сталого визначення та єдиного підходу до тлумачення сутності), органи державної влади були змушені самостійно розробляти чинники, які визначали б відповідність особи, що претендує на зайняття посади або перебуває на посаді, критерію доброчесності. Так з'явилися: Порядок здійснення перевірок на доброчесність та моніторингу способу життя працівників Національного агентства з питань запобігання корупції, затверджений наказом Національного агентства з питань запобігання корупції від 24.12.2020 № 595/20 [16], Порядок проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів в органах прокуратури України, затверджений наказом Генеральної прокуратури України від 16.06.2016 № 205 [17], Індикатори визначення невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики, затверджені рішенням Громадської ради доброчесності від 11.01.2019 [18].

Постановка завдання. Метою статті є правовий аналіз індикаторів невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критерію незалежності.

Результати дослідження. Проведений аналіз зазначених нормативних актів показав, що викладені в них підходи до визначення чинників (індикаторів) критерію доброчесності суттєво різняться. Так, у Порядку здійснення перевірок на доброчесність та моніторингу способу життя працівників Національного агентства з питань запобігання корупції (надалі – НАЗК) окремо такі чинники не виділяються. В цьому порядку передбачаються заходи зі збирання, аналізу та перевірки даних, які свідчать про моральні, ділові та професійні якості працівника цього агентства. До таких заходів віднесено заповнення анкети доброчесності, моделювання ситуації та моніторинг способу життя працівника НАЗК, які здійснює Управління внутрішнього контролю агентства. Аналіз зазначених заходів свідчить, що всі вони спрямовані на визначення дотримання працівниками НАЗК вимог антикорупційного законодавства та виявлення корупційних ризиків (отримання неправомірної вигоди, відповідність рівня доходів способу життя тощо). Отже, у зазначеному нормативному акті закріплюється механізм визнання відповідності чи невідповідності працівника (кандидата на зайняття посад працівників) НАЗК доброчесності для реалізації механізму запобігання корупції.

Аналізуючи Порядок проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів в органах прокуратури України, зазначимо, що в ньому визначаються підстави, процедура проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів Генеральної прокуратури України, регіональних і місцевих прокуратур та слідчих прокуратури, яка включає заповнення анкети доброчесності і, у разі одержання інформації, яка може свідчити про недостовірність (в тому числі неповноту) тверджень, поданих прокурором у анкеті, перевірку на доброчесність. Досліджуючи питання, на які повинен відповісти прокурор, заповнюючи анкету доброчесності, констатуємо, що вони стосуються своєчасного та достовірного декларування майна, доходів, видатків і зобов'язань фінансового характеру, відповідності рівня життя одержав-

ним доходам, не вчинення корупційного чи пов'язаного з ним правопорушення тощо. Тобто питання спрямовані на визначення дотримання прокурорами вимог антикорупційного законодавства та виявлення корупційних ризиків. Перевірку на доброчесність прокурорів здійснюють підрозділи внутрішньої безпеки прокуратури. Тобто, у зазначеному нормативному акті закріплюється механізм визнання відповідності чи невідповідності прокурорів доброчесності для реалізації механізму запобігання корупції.

Зовсім інший підхід застосований до визначення доброчесності суддів. В Індикаторах визначення невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики встановлюються шість критеріїв, які, на думку представників Громадської ради доброчесності (надалі – ГРД), і визначають доброчесність судді – незалежність, неупередженість (безсторонність), чесність і непідкупність, дотримання етичних норм, рівність, старанність. Не можна не відмітити, що такий підхід є досить спірним, оскільки визначені ГРД критерії є морально-етичними категоріями, які мають тенденцію змінюватися з розвитком етики та моралі суспільства. Можливо, саме розуміючи це, ГРД відносно кожного критерію встановила індикатори, що вказують на невідповідність критерію – порушення суддею принципу політичної нейтральності, непереконливе пояснення отриманих доходів, поведінка, яка вказує на недостатній рівень безсторонності тощо.

Особливу увагу привертають до себе індикатори невідповідності критерію незалежності, оскільки незалежність судді є одним із найважливіших принципів організації судової влади, статусу судді, про що зазначається в Конституції України та Законі України «Про судоустрій та статус суддів», тобто незалежність судді як критерій відповідності його доброчесності фактично є підґрунтям ефективного судового процесу.

Питання незалежності судді неодноразово розглядалися в наукових публікаціях Т. Галайденка [19, с. 122–125], В. Городовенка [20, с. 224], Ш. Гасса [21, с. 25–32], В. Гринюка [22, с. 18], С. Кивалова [23, с. 7–16], Н. Шульгача [24, с. 227–230], Р. Куйбіди [25, с. 288], А. Рачинського, А. Огилька [26, с. 66–74], Ю. Полянського [27, с. 80–90], В. Чорнобука [28, с. 42–48], В. Хіміча [29, с. 118–124] та інших, проте дослідження індикаторів невідповідності судді критерію незалежності поки що не знайшли свого висвітлення в правовій науці, в той час як на сучасному етапі вони набувають особливої актуальності, бо порушення суддею критерію незалежності, з одного боку, є загрозою ефективності судової системи країни в цілому, а отже його відповідність критерію незалежності повинна бути безсумнівна; а з іншого – необхідно чітко розуміти, що мається на увазі під цією категорією, щоб її не можна було застосовувати як засіб усунення «невгодних» суддів, бо, в такому випадку, вона сама стане загрозою незалежності судді.

Метою статті є аналіз окремих індикаторів, що вказують на невідповідність судді критерію незалежності, визначених ГРД у Індикаторах визначення невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики (надалі – Індикатори), з метою визначення чи забезпечує їх застосування прозорість та об'єктивність цієї процедури.

Першим індикатором невідповідності судді критерію незалежності як критерію доброчесності, який закріплений у п. п. 1.1 критерію 1 «Неупередженість» Індикаторів, є зв'язок судді з політичними силами або вплив цього зв'язку на кар'єру і діяльність судді (наприклад, ухвалення рішень на користь політичних сил або осіб, пов'язаних з цими силами, стосунки непублічного характеру, які можуть мати вплив на прийняття рішень з питань кар'єри, зокрема, лобювання політичною силою призначення на посаду судді чи його переведення тощо) [18]. Не можна не відзначити розпливчатість формулювань, застосованих у Індикаторах. Наголосимо, що розробляючи нормативно-правовий акт, дія якого безпосередньо спрямована на суддів – осіб, що щонайменше мають юридичну освіту та певний стаж юридичної роботи, необхідно було б застосувати загальновідомі та нормативно визначені юридичні терміни, а не поняття, зміст яких може тлумачитися неоднозначно (це стосується таких визначень як «політичні сили», «особи, що пов'язані з цими силами», «лобіювання призначення на посаду» тощо). У такому вигляді, який пропонується в Індикаторах, перший

індикатор невідповідності критерію неупередженості створює підстави для осіб, що перевіряють суддю чи кандидата на посаду судді на доброчесність, оцінювати їх кандидатури суб'єктивно, керуючись власними уявленнями про «політичні сили» чи «стосунки непублічного характеру», «вплив на прийняття рішень з питань кар'єри» тощо, що фактично не створює об'єктивних підстав для оцінювання і негативно впливає на прозорість процедури визначення доброчесності судді.

Друге речення пп. 1.1 критерію 1 «Неупередженість» Індикаторів передбачає, що до індикаторів невідповідності судді критерію незалежності як критерію доброчесності належить порушення суддею принципу політичної нейтральності «в інший спосіб» [18]. Отже, можна припустити, що і зв'язок судді з політичними силами, і вплив цього зв'язку на кар'єру і діяльність судді, визнаються ГРД порушенням принципу політичної нейтральності. Тобто, виходячи з логіки тексту, індикатором невідповідності судді критерію незалежності як критерію доброчесності є порушення суддею принципу політичної нейтральності. Проте що це за принцип?

На сучасному етапі визначенню сутності принципу політичної нейтральності, появи та генезі цього принципу в правовому полі України і його реалізації в національних правових нормах в правовій науці присвячено багато наукових праць – В. Васильківської [30], Н. Григорчука [31], Д. Денісюка [32, с. 63–68], Ю. Наливайка, А. Орешкової [33, с. 41–44], О. Петруновської [34], Л. Корнутої [35], С. Ківалова [23, с. 7–16], О. Пацюка [36, с. 154–162], М. Свіріна [37, с. 152–156], С. Федчишина [38, с. 206–209], Н. Янюка [39, с. 62–64] тощо. Спираючись на них, констатуємо, що сутність принципу політичної нейтральності полягає у недопущенні впливу політичних поглядів на дії та рішення органів та осіб, що виконують функції державної влади та місцевого самоврядування, а також утримання від демонстрації свого ставлення до політичних партій, демонстрації власних політичних поглядів під час виконання посадових обов'язків.

На сучасному етапі принцип політичної нейтральності в органах виконавчої та судової влади закріплюється в Конституції України (ст. 37), згідно якої не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади [40]). Зазначені норми знаходять свою реалізацію у законах, що врегульовують діяльність органів та осіб, які виконують функції державної влади та місцевого самоврядування, а саме: Законі України від 10.12.2015 № 889-VIII «Про державну службу» (п. 8 ст. 4 якого передбачає принцип політичної неупередженості як принцип державної служби, а ст. 10 «Політична неупередженість» встановлюються обмеження для державних службовців, які забезпечують реалізацію цього принципу: заборона демонструвати свої політичні погляди, бути членом політичної партії, обіймати посади в керівних органах політичної партії, суміщати державну службу зі статусом депутата тощо [2]); Законі України від 14.10.2014 № 1697-VII «Про прокуратуру», де політична нейтральність визначається у п. 6 ст. 3 як загальна засада діяльності прокуратури, а в п. 3 ст. 18 передбачається, що прокурор не може належати до політичної партії, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках [41]; Законі України від 02.07.2015 № 580-VIII «Про Національну поліцію України», у п. 4 ст. 61 якого передбачається, що поліцейський не може бути членом політичної партії [42] тощо. Відносно суддів, принцип політичної нейтральності знайшов своє закріплення у ч. 4 ст. 54 Закону України від 02.06.2016 № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», де закріплюється, що суддя не може належати до політичної партії чи професійної спілки, виявляти прихильність до них, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках; перебуваючи на посаді, суддя не може бути кандидатом на виборні посади в органах державної влади (крім судової) та органах місцевого самоврядування, а також брати участь у передвиборчій агітації [5]. Отже, якщо вважати, що індикатором невідповідності судді критерію незалежності як критерію доброчесності, який закріплений у пп. 1.1 критерію 1 «Неупередженість» Індикаторів, є порушення принципу політичної нейтральності, то невідповідність повинна полягати в тому, що суддя належить до політичної партії чи професійної спілки, або виявляє прихильність до них, бере участь у політичних акціях, мітингах, страйках; виступає кан-

дидатом на виборні посади в органах державної влади (крім судової) та органах місцевого самоврядування, або бере участь у передвиборчій агітації.

Виходячи з цього, констатуємо, що індикатори, які вказують на невідповідність судді критерію незалежності, зазначені у пп. 1.1 критерію 1 Індикаторів, фактично не відображають порушення суддею принципу політичної нейтральності, не надають вірних орієнтирів для визначення доброчесності судді за зазначеним вище критерієм, а створюють підстави для суб'єктивістського підходу до оцінки особистості судді та негативно впливають на прозорість процедури визначення його доброчесності.

Другий індикатор, який, за визначенням ГРД, вказує на невідповідність судді критерію незалежності як критерію доброчесності, є отримання суддею державних нагород, а також будь-яких інших нагород, відзнак, грамот (крім нагородження за проявлену суддею особисту мужність і героїзм в умовах, пов'язаних із ризиком для життя) (пп. 1.2 критерію 1 Індикаторів) [18].

Відповідно до ст. 1 Закону України від 16.03.2000 № 1549-III «Про державні нагороди» (надалі – Закон № 1549-III), державні нагороди є вищою формою відзначення громадян за видатні заслуги у розвитку економіки, науки, культури, соціальної сфери, захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному будівництві та громадській діяльності, за інші заслуги перед Україною [43].

До видів державних нагород відносяться: звання герой України, яке є вищим ступенем відзнаки в Україні і присвоюється за здійснення визначного героїського вчинку або визначного трудового досягнення (ч. 2 ст. 6 Закону № 1549-III); орден, що видаються для відзначення видатних та особливих заслуг громадян України, їх нагородження за видатні та особливі заслуги перед Україною тощо (ст. 7 Закону № 1549-III); медалі, що видаються для нагородження громадян за врятування життя людини, активну благодійну, гуманістичну та іншу діяльність у справі охорони здоров'я громадян, запобігання нещасним випадкам з людьми (ст. 8 Закону № 1549-III); почесне звання (наприклад, «Заслужений юрист України», яке присвоюється особам, що працюють у сфері юриспруденції, як правило, не менше десяти років, мають високі трудові досягнення і професійну майстерність (ст. 10 Закону № 1549-III)). За вірним визначенням П. Стецюка, держава, відзначаючи конкретну людину державною нагородою, в офіційній формі виявляє шану до неї за її творчу, самовіддану працю, героїчний вчинок, це свого роду зворотній зв'язок, з великим позитивним емоційним навантаженням, фактом нагородження держава підтверджує необхідність і важливість певної людини [44, с. 103–115]. Процедура нагородження державною нагородою передбачає декілька етапів: висунення кандидата на отримання нагороди, попередній розгляд питання гідності кандидата на нагородження Комісією державних нагород та геральдики, яка створюється з найпочесніших осіб держави і затверджується указом Президента України (на сучасному етапі склад такої комісії затверджений указом Президента України від 13.08.2019 № 595/2019 [45]), затвердження цієї кандидатури Президентом України, видання указу про присвоєння нагороди тощо.

Нагородження судді іншими нагородами, відзнаками, грамотами врегульовується як рядом нормативних актів (постановою Верховної Ради України від 05.07.2001 № 2541-III «Про Почесну грамоту та Грамоту Верховної Ради України» [46], Положенням Вищої ради юстиції від 24.00.2015 № 696/0/15-15 «Про заохочувальні відзнаки Вищої ради юстиції» [47] тощо), так і внутрішніми документами, уставами співтовариств, які можуть засновувати нагороди. Аналіз зазначених документів переконує, що процедура нагородження нагородами, відзнаками, грамотами також включає декілька етапів – висунення кандидата на його отримання, розгляд кандидатури спеціальним органом, ухвалення рішення під час надання нагороди, відзнаки, грамоти тощо, водночас особа може як вплинути своїми діями на отримання такої нагороди / відзнаки / грамоти (наприклад, подати свою кандидатуру на конкурс), так і не впливати (наприклад, його кандидатура може бути висунута іншими особами).

Виникає закономірне питання: якщо державні нагороди є вищою формою відзначення громадян за видатні заслуги перед Україною, а процедура їх надання передбачає ряд орга-

нізаційно-розпорядчих заходів, що здійснюється колегіальним органом, високі моральні особистісні характеристики представників якої забезпечуються усім державним устроєм і гарантуються Президентом України, чому нагородження судді державною нагородою або будь-якими іншими нагородами, відзнаками, грамотами свідчить про невідповідність його критерію доброчесності?

Уперше про необхідність уникнення нагородження суддів державними нагородами за їхню посадову діяльність було зазначено у ст. 4 розділу V Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів від 10.05.2006 р. № 361/2006 [48], проте своєї реалізації зазначена норма знайшла лише з прийняттям Закону України від 07.07.2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій та статус суддів», де у ч. 7 ст. 55 зазначалося, що суддя до звільнення з посади не може бути нагороджений державними нагородами, а також будь-якими іншими нагородами, відзнаками, грамотами; суддя може бути нагороджений державними нагородами лише за проявлену ним особисту мужність і героїзм в умовах, пов'язаних із ризиком для життя [5].

Введення цієї заборони обґрунтовувалося необхідністю імплементації в національне законодавство норм міжнародних документів, спрямованих на запобігання корупції, зокрема, Бангалорських принципів поведінки суддів, де у ст. 1.3 передбачається, що суддя не лише виключає будь-які взаємини або вплив з боку виконавчої та законодавчої гілок влади, що не відповідають його посаді, але й робить це так, щоб це було очевидно навіть сторонньому спостерігачеві [49], а в Коментарях до цієї статті, розроблених з урахуванням рішення Конституційного Суду Угорщини від 18.10.1994 р. (справа № 45/1994) [50], зазначається, що присудження судді нагороди за його судову діяльність порушує принцип незалежності судових органів, бо дискреційне визнання роботи судді виконавчою владою без значущої участі сторін суддівського корпусу в період, коли він все ще виконує функції суддів, підриває незалежність судової системи [51].

Позбавлення судді можливості отримувати нагороди викликало бурхливу дискусію в українському суспільстві. Дискредитаційність такої законодавчої ініціативи була відмічена як суддями, які до того мали право на отримання будь-яких нагород (наприклад, в 2009 році суддів було нагороджено державними нагородами відповідно указу Президента від 15.12.2009 р. № 1053/2009 [52]), так і науковцями, які зазначали, що норми Бангалорських принципів поведінки суддів не містять (і не можуть містити) імперативної вимоги до національного законодавства щодо обмеження права суддів на отримання державних та інших нагород, а мають рекомендаційний характер. Крім того, детальний аналіз вищевказаного документа свідчить, що в ряді випадків отримання суддею нагороди не є порушенням принципу незалежності, і є цілком допустимим (наприклад, присудження судді почесної нагороди органом, створеним незалежно від діючого уряду, або за рекомендацією такого органу; або нагороди, що присуджується учасникам випадкових конкурсів, змагань чи інших заходів, відкритих для публіки, на основі факторів, які не мають ніякого відношення до статусу судді; або пам'ятної нагороди, що присуджена без наміру якимось чином вплинути на виконання суддею своїх посадових обов'язків та без інших корисливих намірів) [51].

Проте аргументи, що висувалися в обґрунтування позиції стосовно невірності встановлення повної заборони надання суддям державних та інших нагород, законодавцем враховано не було, і норма, якою забороняється нагородження суддів, була відтворена і в чинному на сьогодні Законі України «Про судоустрій та статус суддів» (п. 9 ст. 56) [5]. Отже, на сучасному етапі заборона нагороджувати суддю державними нагородами, нагородами, відзнаками, грамотами є імперативною нормою законодавства України. Саме дотримання суддею цієї заборони і є підтвердженням його незалежності, індикатором, що вказує на відповідність цьому критерію, і саме це необхідно було відтворити в Індикаторах.

На перший погляд, саме це і було зроблено у п. 1.2 критерію 1 Індикаторів, проте в редакції, що є чинною сьогодні, отримання суддею в період, коли він обіймав посаду, державних та інших нагород визнається індикатором його недоброчесності без визначення часових меж, коли суддя отримував такі нагороди. Проте, як свідчить аналіз генези встанов-

лення заборони на нагородження суддів, зазначена норма з'явилася в національному законодавстві порівняно недавно (в 2010 році), а до того судді отримували державні та інші нагороди, і це визнавалося відзнакою їх особистого внеску у здійснення правосуддя, захист конституційних прав і свобод громадян, високу професійну майстерність тощо. Подібний підхід з боку ГРД створює підстави для необґрунтованого віднесення до індикаторів невідповідності критерію незалежності як критерію доброчесності отримання суддею державних чи інших нагород в період, коли законодавцем не встановлювалося заборони на такі дії.

Висновки. Підсумовуючи викладене, констатуємо, що аналіз навіть перших двох індикаторів, що вказують на невідповідність судді критерію незалежності, визначені ГРД у Індикаторах визначення невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики, переконує, що вони мають ряд серйозних недоліків, які надають підстави сумніватися у об'єктивності та прозорості процедури визначення відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики. Спроба ГДР розробити критерії доброчесності без визначення цього поняття в праві України, із застосуванням морально-етичних категорій, які мають тенденцію змінюватися з розвитком етики та моралі суспільства, на наш погляд, є невдалою. Прагнення «охопити все», застосування спірних чи невизначених понять, що не мають ні загально-визнаного правового, ні, навіть, морально-етичного усвідомлення, призвели до того, що процедура визначення відповідності судді (кандидата на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики створює підстави для суб'єктивістського підходу до оцінки особистості судді та негативно впливає на прозорість процедури визначення його доброчесності.

Список використаних джерел:

1. Концепція подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності»: указ Президента України від 11.09.2006 № 742. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742/2006#Text>
2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
3. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>
4. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
5. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
6. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 № 192-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192-19#Text>
7. Кодекс етичної поведінки працівників Національного агентства з питань запобігання корупції: рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 17.05.2019 № 1381. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0625-19#Text>
8. Правила поведінки працівника суду: рішення Ради суддів України від 06.02.2009 № 33. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/vr033414-09#Text>
9. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text>
10. Жуков С.В. Доброчесність суддів як основа для вдосконалення системи судової влади: адміністративно-правовий аспект. *Приватне і публічне право*. 2018. № 4. С. 34-37.
11. Кладченко А.О. Правові засади впровадження інституту доброчесності в Україні. *Jurnal Juridic national: Teorie si Practica*. 2016. № 6 (22). Р. 9-11.
12. Ковальський В.С. Суддівська доброчесність: проблеми теорії та практики. 2018. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/5024/1.pdf>
13. Кулібаба А. Поняття доброчесності як ключовий критерій у процесі добору на посаду суддів. *Підприємництво, господарство і право*. 456 2018. №2. С. 212-218.

14. Писанець В.А. Теоретико-правовий зміст категорії «добročесність» у сфері правоохоронної діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 2. Том 3. С. 111-115.
15. Сердюк О.І., Мирна О.В., Шупта І.М. Місце доброчесності в моделі компетенцій державних службовців та системі цінностей особистості при запобіганні корупції. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 3. С. 67-69.
16. Порядок здійснення перевірок на доброчесність та моніторингу способу життя працівників Національного агентства з питань запобігання корупції: наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 24.12.2020 № 595/20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0595884-20#Text>
17. Про затвердження порядку проведення таємної перевірки доброчесності прокурорів в органах прокуратури України: наказ Генеральної прокуратури України від 16.06.2016 № 205. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0875-16#Text>
18. Індикатори визначення невідповідності суддів (кандидатів на посаду судді) критеріям доброчесності та професійної етики: рішення Громадської ради доброчесності від 11.01.2019. URL: https://grd.gov.ua/wp-content/uploads/data/files/docs/indikatory_%2011.01.2019.pdf
19. Галайденко Т.В. Незалежність суддів як чинник розвинутості в громадянському суспільстві. *Вісник Академії праці соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2008. № 3/1 (45). С. 122-125
20. Городовенко В.В. Проблеми становлення незалежної судової влади в Україні: монографія. Київ: Фенікс, 2007. 224 с.
21. Гасс Ш. Деякі спостереження щодо незалежності суду, як вона презентована у міжнародних документах та досвіді. *Вісник Центру суддівських студій*. 2007. № 10. С. 25–32.
22. Гринюк В.О. Принцип незалежності суддів і підкорення їх тільки закону в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ. 2004. 18 с.
23. Ківалов С.В. Принципи державної служби у новому Законі «Про державну службу». *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 68. С. 7–16.
24. Шульгач Н.М. Поняття та сутність принципу незалежності суддів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2017. Вип. 6. С. 227–230. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzclubp_2011_6_53.pdf.
25. Куйбіда Р.О. Реформування правосуддя в Україні: стан і перспективи: монографія. Відп. ред. Коліушко І. Б. Київ : Атіка. 288 с.
26. Рачинський А.П., Огилько А.В. Незалежність суддів як передумова функціонування самостійної й авторитетної судової влади, що відповідає європейській системі цінностей та стандартів захисту прав людини. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління*. 2016. № 1. С. 66-74.
27. Полянський Ю.Є. Незалежність судді – правова і соціальна цінність. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2011. Т. 10. С. 80–90.
28. Чорнобук В.І. Незалежність судової влади як складова верховенства права: фінансово-правові аспекти. *Юридична Україна*. 2013. № 12. С. 42–48.
29. Хіміч В. Незалежність суддів та організаційні засади забезпечення їх діяльності. *Проблеми судочинства*. 2009. № 1. С. 118 – 124.
30. Васильківська В. Теоретико-правова характеристика новітніх принципів державної служби з урахуванням законодавчих перетворень. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/10/18.pdf>
31. Григорчук Н.В. Поняття політичної нейтральності державної служби. Розмежування політичних та адміністративних посад. URL: kds.org.ua.
32. Денисюк Д.С. Принципи діяльності національної поліції України : теорія та практика реалізації. *Митна справа*. 2015. № 5(101). С. 63–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_5_13.

33. Наливайко Л.Р., Орешкова А.Ф. Принцип політичної неупередженості в системі державної служби. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 3(1). С. 41–44
34. Петруновська О.І. Принцип політичної неупередженості державної служби. *Молодий вчений*. № 4 (68), квітень, 2019. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/4/92.pdf>
35. Корнута Л. Принцип політичної неупередженості в системі державної служби. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2016/18.pdf
36. Пацюк О.О. Державна служба і політика в сучасній Україні : історія пошуку адекватної моделі взаємодії та розмежування. *Грані*. 2014. № 2 (106). С. 154–162.
37. Свірін М. Принципи обмеження політичної активності державних службовців у офіційному політичному дискурсі сучасної української держави. *Державна служба*. 2014. С. 152–156.
38. Федчишин С.А. Питання участі державних службовців у політичній діяльності в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 2. С. 206–209.
39. Янюк Н.В. Принцип політичного нейтралітету в діяльності посадових осіб. *Право України*. 2000. № 12. С. 62–64.
40. Конституція України від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
41. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
42. Про Національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
43. Про державні нагороди: Закон України від 16.03.2000 № 1549-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1549-14#Text>
44. Стецюк П. Державні символи України: конституційно-правова характеристика. *Вісник Конституційного Суду України*. 004. № 6. С. 103–115.
45. Питання Комісії державних нагород та геральдики: указ Президента України від 13.08.2019 № 595/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595/2019#Text>
46. Про Почесну грамоту та Грамоту Верховної Ради України: постанова Верховної Ради України від 05.07.2001 № 2541-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-14#Text>
47. Про заохочувальні відзнаки Вищої ради юстиції: Положення Вищої ради юстиції від 24.00.2015 № 696/0/15-15. URL: http://www.vru.gov.ua/history_awards
48. Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів від 10.05.2006 № 361/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text>
49. Бангалорские принципы поведения судей. Гаага, 26 ноября 2002 года. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/bangalore_principles.shtml
50. Decision of the Constitutional Court of Hungary, 18 October 1994, Case No. 45/1994, (1994) 3 *Bulletin on Constitutional Case-Law*, 240
51. Комментарий к Бангалорским принципам поведения судей. URL: <http://rsu.gov.ua/uploads/news/kommentarij-k-bangalorskim-princ-f27fba1cc3.pdf>
52. Про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня працівників суду: указ Президента від 15.12.2009 № 1053/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053/2009#Text>

